

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/70005,Tajny-referat-Jakuba-Bermana-czyli-falszywka.html>

ARTYKUŁ

Tajny referat Jakuba Bermana, czyli fałszywka

Autor: ROBERT SPAŁEK 21.06.2020

Jakub Berman był współtwórcą podstaw państwa totalitarnego w powojennej Polsce. W pamięci społecznej uosabia i symbolizuje zbrodnie komunistów na narodzie polskim. Wspomina się go jako wszechwładnego dogmatycznego komunistę i nadzorcę katów bezpieczeństwa.

Według opinii utrwalonej w pamięci historycznej Berman był wpływowym agentem Kremla, Żydem z pochodzenia, szarą eminencją, człowiekiem mającym ogromny wpływ na niemal wszystkie ważne decyzje

państwowe tamtego okresu.

Jakub Berman

Ta obiegowa opinia została zbudowana w oparciu o fakty historyczne, niemniej ze swej natury pozostaje uproszczeniem, bowiem Jakub Berman nie był w rzeczywistości aż tak wszechwładny, jak w legendzie, ani nie cieszył się stałym i bezwarunkowym poparciem Moskwy. Wręcz odwrotnie, Sowieci kilkakrotnie próbowali go odwołać, zarazem posiadał on na tyle rozległe kompetencje na tle reszty kierownictwa PZPR, że niełatwo było go zastąpić kimś innym.

Berman nie był w rzeczywistości aż tak wszechwładny, jak w legendzie, ani nie cieszył się stałym i bezwarunkowym poparciem Moskwy. Wręcz odwrotnie, Sowieci kilkakrotnie próbowali go odwołać, zarazem posiadał on na tyle rozległe kompetencje na tle reszty kierownictwa PZPR, że niełatwo było go zastąpić kimś innym.

Przez dziewięć lat Berman (1948–1956) pozostawał najbliższym pomocnikiem, współpracownikiem i doradcą przywódcy PZPR Bolesława Bieruta, służył mu intelektualnym wsparciem. Nadzorował kulturę, oświatę, propagandę, politykę zagraniczną, naukę oraz szeroko rozumianą ideologię. Miał również duży wpływ na prace i zbrodnie aparatu represji. Zakres jego osobistej odpowiedzialności w tych dziedzinach podlegał zmianom, stale jednak pozostawał bardzo sprawnym, aktywnym trybem komunistycznej maszyny kierowanej przez Stalina i jego pomocników. Był więc rzeczywiście jedną z najważniejszych osób odpowiedzialnych za bezprawie w Polsce i zbrodnie okresu stalinowskiego. Co warto podkreślić, po tzw. przemianach Października 1956 r. nie został za swą działalność sądowo ukarany ani nawet nie stanął przed sądem jako oskarżony.

Jakub Berman (1901-1984),
członek ścisłego kierownictwa
PPR, a następnie PZPR, w latach
1949-1954 członek Komisji Biura
Politycznego do spraw
Bezpieczeństwa Publicznego. W
tym okresie uważany za „drugą
osobę w państwie” po Bolesławie
Bierucie.

Tajny referat

W internecie od lat rozpowszechniany jest tekst popularnie zwany „tajnym referatem Jakuba Bermana”. Powiela się go z różnymi nagłówkami i datacjami. Wedle najpopularniejszej wersji referat ten miał być wygłoszony przez Bermana w kwietniu 1945 r. na posiedzeniu egzekutywy Wojewódzkiego Komitetu Żydowskiego. Z wersji alternatywnej wynika, że doszło do tego w Moskwie w czerwcu 1947 r. Dla zobrazowania tekstu przytoczę jego fragmenty:

Żydzi mają okazje do ujęcia w swoje ręce całości życia państwowego w Polsce i rozszerzenia nad nim swojej kontroli. Nie pchać się na stanowiska reprezentacyjne. W ministerstwach i urzędach tworzyć tzw. drugi garnitur. Przyjmować polskie nazwiska. Zatajać swoje żydowskie pochodzenie. Wytwarzać i szerzyć wśród społeczeństwa opinie i utwierdzić go w przekonaniu, że rządzą wysunięci na czoło Polacy, a Żydzi nie odgrywają w państwie żadnej roli. Celem urabiania opinii i światopoglądu narodu polskiego w pożądanym dla nas kierunku, w rękach naszych musi się znaleźć w pierwszym rządzie propaganda z jej najważniejszymi

działami prasą, filmem, radiem. W wojsku obsadzać stanowiska polityczne, społeczne, gospodarcze, wywiad. Mocno utwierdzać się w gospodarce narodowej. [...] W partii zastosować podobną metodę – siedzieć za plecami Polaków, lecz wszystkim kierować. Osiedlanie się Żydów powinno być przeprowadzone z pewnym planem i korzyścią dla społeczeństwa żydowskiego. [...] Uznać antysemityzm za zdradę główną i tępić go na każdym kroku. Jeżeli stwierdza się, że jakiś Polak jest antysemitą, natychmiast go zlikwidować przy pomocy władz bezpieczeństwa lub bojówek PPR jako faszystę, nie wyjaśniając organom wykonawczym sedna sprawy. Żydzi muszą pracować dla swego zwycięstwa, pracując jednocześnie nad zwycięstwem i gruntowaniem komunizmu w świecie, bo tylko wtedy i przy takim ustroju naród żydowski osiągnie najwyższą pomyślność i zabezpieczy sobie najsilniejszą pozycję. [...] Stara polityka żydowska zawiodła. Obecnie przyjęliśmy nową, zespalającą cele narodu żydowskiego z polityką ZSRR.

Grób Jakuba Bermana na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie. Fot. Wikimedia Commons/ Mateusz Opasiński (CC BY-SA 3.0)

Falszywka

Rozpowszechniany zapis w rzeczywistości jest falsyfikatem (falszywką). Spreparowano go tuż po wojnie

najprawdopodobniej w kręgu działaczy Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. W połowie 1946 r. „referat” został przekazany jako 21. załącznik specjalnego memoriału WiN do Rady Bezpieczeństwa ONZ. Dwadzieścia dwa lata później, w 1968 r., falsyfikat został powielony w Prezydium Rady Narodowej w Krakowie i rozesłany w wielu kopiach do terenowych komitetów PZPR w całej Polsce. Była w nim mowa o planach i zadaniach stojących przed środowiskiem komunistów żydowskiego pochodzenia. Ich realizacja miała doprowadzić do całkowitego zniewolenia Polski przez tzw. żydokomunę. Tekst jednoznacznie wskazywał na obcy charakter władzy w Polsce i zagrożenia, jakie płynęły ze strony komunistów pochodzenia żydowskiego.

Spreparowano go tuż po wojnie najprawdopodobniej w kręgu działaczy Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. W połowie 1946 r. „referat” został przekazany jako 21. załącznik specjalnego memoriału WiN do Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Kumulacja nakazów, zadań, planów które rzekomo kreślił Berman przez Żydami, miała być w założeniu twórców dokumentu argumentem na rzecz omnipotencji żydokomuny, w praktyce jednak stała się przede wszystkim dowodem nieudolności i nadgorliwości fałszerzy. Zapis zawierał kompendium wyobrażeń części uczestników podziemia niepodległościowego o sprawczości najwyższych decydentów PPR i ich planów związanych ze zniszczeniem niepodległości Polski. Był zarazem reakcją, próbą propagandowej obrony i odwetu na komunistach za masową przemoc, zbrodnie i zastraszenie społeczeństwa. I jeszcze jedno. Po wojnie znajdowano wiele przykładów na to, że we władzach partii i aparatu przemocy faworyzowani są działacze pochodzenia żydowskiego, stąd materiał, który w skondensowanej formule część tych - uzasadnionych i nieuzasadnionych - wyobrażeń potwierdzał.

Kolportowanie podrobionego referatu stało się elementem gry frakcyjnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i PZPR, która toczyła się w 1968 r. Tekst cieszył się popularnością między innymi w kręgach decydentów partyjnych w Warszawie, zarazem powszechnie odbierano go jako oczywistą prowokację sterowaną przez którąś z bezpieczniecko-partyjnych klik. Chodziło o wzmocnienie społecznego niezadowolenia i zarazem przekierowanie go na członków PZPR pochodzenia żydowskiego. Berman w całej intrydze był tylko postacią emblematyczną, jako jeden z głównych polityków stalinowskich odpowiedzialnych za terror przed 1956 r. W okresie kolportowania referatu w 1968 r. przebywał na politycznej i zawodowej emeryturze, nie liczył się ani w partyjnych personaliach, ani rozgrywkach o władzę.

COFNIJ SIĘ